

KLASIFIKACIJA GOVORNIH NAPAK PRI SLOVENSKIH ŠTUDENTIH HRVAŠKEGA ALI SRBSKEGA JEZIKA

Uvod

V Sloveniji se hrvaški ali srbski jezik poučuje v petem razredu osnovne šole dve uri tedensko. Kasneje se ga Slovenci uče v glavnem v medsebojnih stikih z ljudmi, ki jim je to materni jezik, ali pa z branjem. V takšnih okoliščinah »slovenska srbohrvaščina« praktično prevzema funkcijo hrvaškega ali srbskega jezika. Če se dva jezika stikata, nujno prihaja do interference, tj. do negativnega vplivanja enega jezika na govorjenje v drugem jeziku. V našem primeru govorimo o interferenci med najbolj sorodnimi jeziki (hrvaški/slovenski, ruski/ukrajinski). Ravno v teh primerih se srečujemo s pravo množico napak, ki jih povzroča interferenca. Temeljitejša raziskava tega vprašanja bi morala obravnavati interferenco na treh ravneh:

1. v petem razredu osnovne šole,
2. pri študentih hrvaškega ali srbskega jezika na Filozofski fakulteti v Ljubljani,
3. pri obiskovalcih občasnih tečajev, ki jih pripravlja Delavska univerza v Ljubljani.

Opis zbranega gradiva

Članek prikazuje rezultate obravnave govornih napak pri študentih hrvaškega ali srbskega jezika na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Eksperiment je zajel študente 1., 2. in 3. letnika, ki jim je materni jezik slovenščina.

Govorno gradivo, ki mi je služilo kot vir za napake, nastale zaradi interference s slovenskim jezikom, sem snemala na trak od jeseni 1982. leta. Posneto gradivo bi bilo mogoče razvrstiti v dve skupini:

1. različne govorne vaje, ki sem jih imela s študenti,
2. prosti pogovori.

Pri prostih pogovorih sem študentom zastavljala vprašanja, ki so nanja lahko prosto in na široko odgovarjali (Povej mi kaj o filmu, ki si ga videl, o knjigi, ki si jo prebral. . . Kako si preživel praznike? Zakaj si se odločil za ta študij? itd.). Ta in podobna vprašanja so pomagala študentom, da so sproščeno govorili, ker so bolj mislili na to, kaj bodo povedali, in manj na to, kako bodo povedali. (Iz lastne izkušnje vem, da interferenca pride bolj do izraza v govorenju kot pa v pisnih izdelkih, ker ima človek pri pisanju več časa za razmislek in za popravljanje napak.)

Po gradivu, posnetem na magnetofonski trak, sem naredila kartoteko napak, pri tem pa sem posebej zbrala tiste, ki jih povzroča interferenca s slovenskim jezikom. Vsaka kartica v kartoteki ima:

1. stavek z napako, ki je lahko: M = morfološka
S = sintaktična
L = leksikalna
2. študijski letnik študenta
3. datum, kdaj je bila napaka posneta
4. ali je bila: a) govorna vaja ali
b) prost pogovor.

Primer kartice:

M, I godina, a)
Gledala sam u knjigi riječi.
travanj, 1983.

Pri pregledu posnetega gradiva in kartoteke napak sem ugotovila, da imam premalo zgledov napak za števnik in zaimke (zlasti za sklanjatev števnikov in zaimkov), čeprav iz lastne izkušnje vem, da se prav tu študentje pogosto motijo. V prostih pogovorih redkeje uporabljajo te besedne vrste. Če niso čisto trdni, raje uporabijo kakšno drugo besedo ali pa jo enostavno izpustijo. Zato sem za števnik in zaimke pripravila posebne vprašalnike. V njih so bili stavki, nasičeni s števnik ali zaimki, ki pa so bili navedeni v oklepaju v osnovni obliki. Od študentov sem zahtevala, naj stavke berejo avtomatično, ne da bi mislili na sklone. Primer dela vprašalnika za števnik:

+++ Pročitajte brojeve i imenice u odgovarajućim padežima.

1. S (1 istinski prijatelj) je lakše nego s deset ulizica.
2. Došla su (2 muškarac).
3. Mlijeko dobivaju iz (5 selo).
4. Njima (2 – samo djevojke) reci da ih čekam.
5. Imam (2 zdrava ruka).
6. Našao se između (2 vatra).
7. Knjigu sam dao Mariji koja je sjedjela u (3 klupa).
8. U (1 sat) se može štošta uraditi.
9. Razgovarali smo o (2 Kinez).
10. Na (13 stranica) se nalazi taj citat.
11. Putnici su izišli iz svih (22 vagon).
12. Sastanak (3 ministar) održan je u Ljubljani.
13. Kupio je (1 čarapa).
14. Dolazili su 1 za 2.
15. To bismo uredili bez pomoći (2 mladić).

Klasifikacija napak

Govorne napake, ki jih je povzročila interferenca s slovenskim jezikom, sem razvrstila po pregibnih besednih vrstah. Nato pa sem jih razdelila še na:

1. morfološke napake,
2. sintaktične napake,
3. leksikalne napake.

Namerno sem pustila ob strani fonetske/fonološke napake, ki jih je veliko in bi morale biti predmet posebne obravnave.

I. SAMOSTALNIKI

A) Morfološke napake

1. NAPAČNE SLOVNIČNE OBLIKE SAMOSTALNIKOV

- 1.1 Rodilnik množine
- 1.2 Tožilnik ednine

- 1.3 Mestnik množine
- 1.4 Orodnik ednine/množine
- 1.5 Dolga in kratka množina
- 1.6 Raba dvojine

2. NAPAKE V SPOLU SAMOSTALNIKOV

3. NEUPOŠTEVANJE SIBILARIZACIJE

B) Leksikalne napake

Primeri stavkov z napakami za SAMOSTALNIKE:

1. NAPAČNE SLOVNIČNE OBLIKE SAMOSTALNIKOV

Najpogostejše se pojavljajo napake v sklonih, za katere hrvaški ali srbski in slovenski jezik nimata enakih končajev. Študenti npr. pogosto uporabljajo v roditeljski množini ničti končaj ali pa končaj -ov, -ev kot v slovenščini; v tožilniku ednine pri samostalnikih ženskega spola uporabljajo končaj -o itd. Navajam primere stavkov za posamezne sklone:

1.1 Rodilnik množine

1. Imamo samo petnaest *minut* slobodno.
2. Mislim da će u toku *zimskih praznikov* biti više vremena za čitanje.
3. Sada ne živim već kod svojih *starcev*.
4. Tako čovjek ne može pokazati svojih *interesov*, svojih *mišljenj*, svojih *pogledov* na neke stvari.

1.2 Tožilnik ednine

1. Ja vrlo malo gledam *televizijo*.
2. Uz to *priliko* pitala sam strica gdje i kako žive Indijanci.
3. Kada sam došla u srednjo *školo* vrlo dobro sam se razumjela sa profesoricom slovenačkog.
4. Tako sam iz sedmice u *sedmico* nestrpljivo čekao da dodem na red.

1.3 Mestnik množine

1. Izpod obrva napola odsutan u *mislih*, začuđeno je promatrao kćer.
2. Danas sam otišla na fakultetu jer u *četrtkih* nemam predavanja.

1.4 Orodnik ednine/množine

1. Jezik je tako sa svojim *oblikami* neprocjenljiv tumač u svakom momentu.
2. Kako je mogao znati da će sa *glado* dovesti ljude do toga da se prestanu boriti.
3. Ako si suviše dobar, ako ideš sa *đaci* van, onda se već priča svašta.
4. S *prijatljji* sam otišla na izlet.

1.5 Dolga in kratka množina

1. Ljudi iznajmljuju sve što mogu samo da nešto profitiraju: garsonjere, *stane*, samo jednu sobu.
2. Oni koji se profesionalno bave ovom vrstom djelatnosti ubrzo su utvrdili da su *posli* puno unosniji na bogatom sjeveru.

1.6 Dvojina

1. Češki jezik se bomo učili dvije *godini*.

2. NAPAKE V SPOLU SAMOSTALNIKOV

V hrvaškom ali srbskom, kakor tudi v slovenskem jeziku je nekaj samostalnikov, ki menjajo svoj spol: oko je v obeh jezikih v ednini srednjega spola, v množini pa ženskega (oči); samostalni put je v hrvaškom ali srbskom jeziku v ednini in množini moškega spola, v slovenščini pa je navadno ženskega spola (pót – i mn. poti), redko moškega spola (pót-a mn. pótji), obstaja pa še stilno zaznamovana množinska oblika srednjega spola póta.

Študentje včasih izenačijo spol samostalnikov v hrvaškom ali srbskom in v slovenskem jeziku.

Navajam nekaj primerov:

1. Morali smo samo stavljati riječi v pravilnu obliku.
2. Put je bila vrlo teška jer smo putovali vlakom.
3. Na fakulteti sam obično do tri sati popodne.
4. Je četverokutne oblike, smeđe boje, pravljen iz usnja.

3. NEUPOŠTEVANJE SIBILARIZACIJE

Slovenščina ne pozna sibilizacije, zato k, g, h ostanejo tudi v množinskih oblikah: junaki, krogi, potepuhi (samo v dveh primerih imamo c, in to v imenovalniku množine: volčje, otroci). Po analogiji s slovenščino študentje pogosto pozabijo na sibilizacijo tudi v hrvaškem ali srbskem jeziku. Primer:

1. Ja mislim da su svi ti *prijedlogi* jako pametni.
2. Gledala sam u *knjigi* riječi.
3. Oni su pravi *razbojniki*.

B) Leksikalne napake

Leksikalne napake se pojavljajo pri vseh besednih vrstah in jih je najlažje odkriti. Navajam nekaj primerov za samostalnike:

1. Brzo se digne i svi njegovi *gibovi* vrlo su brzi.
2. Sada ne živim već kod svojih *starcev*.
3. Počeo sam da studiram *ob delu*.
4. Radim u jednoj tvornici i to mi je jedini *vir* dohotka.

II. GLAGOLI

A) Morfološke napake

1. v tvorjenju 3. osebe množine sedanjika
2. v tvorjenju in rabi prihodnjika I in prihodnjika II
3. v tvorjenju pogojnika
4. v tvorjenju tvornega deležnika
5. raba namenilnika
6. v tvorjenju 1. os. edn. glagola moči in htjeti
7. raba dvojine
8. napake v rabi dovršnih in nedovršnih glagolov

B) Leksikalne napake

C) Raba samostalnikov v napačnem sklonu v zvezi z glagoli

Primeri stavkov z napakami pri rabi GLAGOLOV:

A) Morfološke napake

1. v tvorjenju 3. os. množine sedanjika
 1. S tim novcem tamo *možejo* živjeti.
 2. Ljudi često *razmišljajo* o njoj i plaše se je.
 3. Kada sve to dobe, onda se zamijene i *opereju* ruke.
 4. Ako *želijo* da te snove i ostvare, moraju malo više posvetiti ishrani.
2. v tvorjenju in rabi prvega in drugega prihodnjika

Pri prihodnjiku se pojavljata dve vrsti napak:

- A) enaka raba prihodnjika glagola biti kot v slovenščini
- B) raba drugega prihodnjika namesto prvega, tj. nerazlikovanje obeh prihodnjikov.

1. Sada *bom počela* plesti. Marta će mi pokazati kako se to radi.
2. Ja isto tako *budem čitala* jednu njemačku knjigu.
3. Za početak *budu snimali* šest epizoda.
4. Mama želi da bi išla na tu poljoprivrednu školu. Mislim da *bude išla*.

3. v tvorjenju pogojnika

Študentje pogosto namesto 1. os. ednine in 1. os. množine aorista glagola biti (bih, bismo) uporabljajo tako kot v slovenščini – »bi« za vse tri osebe ednine in množine. Vendar je treba priznati, da se tu dostikrat motijo tudi tisti, ki jim je hrvaški ali srbski jezik materinščina (ja bi rekao namesto ja bih rekao).

1. I ja sam razmišljala ako *bi išla* ili ne.
2. One koji su nastupili *mogli bi* podijeliti u dvije grupe.
3. *Htjela bi* jednu svečanu haljinu.
4. Na podu *bi imala* jedan podeblji sag, najbolje bijeli.

4. v tvorjenju tvornega deležnika

Pri tvornem deležniku se pojavljata dve vrsti napak:

- A) raba slovenskega obrazila -l za moški spol ednine.
- B) raba dvojske oblike tvornega deležnika namesto množinske: smo došli (za ženski spol, dve osebi). Sedanjik pomožnega glagola biti je tu v množini, namesto množinske oblike tvornega deležnika (došle) pa je uporabljena dvojina (v slovenščini: sva prišli).

1. Blejski hotel Golf je nedavno *postal* vlasnik jedne od takvih čudernih stolica.
2. Mogle smo ići rano od kuće, tako da *smo došli* u selo u pravom vremenu.
3. Prijateljica s kojom živim zajedno u Ljubljani zove se Ksenija. Zajedno *smo išli* u gimnaziju.

5. raba namenilnika

1. Imam dijete i onda sam do osam sati uveče kad ide *spat* sa njo, a onda imam dosta rada.
2. Ljudi tamo vrlo su radi odlazili *gledat* te prireditve.
3. Nešto malo sam s tim zaradio i tako sam počeo *kupovat* dionice.
4. Pošto sam odlučila da ispletem pulover, išla sam u robnu kuću *kupit* vunu.

6. v tvorjenju 1. os. ednine sedanjika glagola htjeti in moći

1. *Ne možem* učiti samo napamet.
2. Nemaš baš mnogo prijatelja, ali one koje imam su veoma dobri prijatelji na koje *možem* uvijek računati.
3. Pa zar moraš ti uvijek da ideš sa mnom kad *hočem* nešto da kupim?
4. Mislim da *možem* bolje i više študirati slovenski jezik ako imam samo taj jezik.

7. raba dvojine

1. Imam jednu prijateljicu s kojom *sva* četiri godina bile skupa i željela sam da bi se uselila kod nje.
2. Onda je ustala Alja tako da moram da se igram s njom i da *pjevava* i *crtava* i tako.

8. napake pri dovršnih in nedovršnih glagolih

Pri glagolskem vidu se študenti motijo:

- A) pri tvorjenju posameznega glagolskega vida
- B) v rabi: namesto nedovršnikov uporabljajo dovršnike in obratno.

1. *Pohađivala* sam osnovnu školu u Slovenj Gradcu.
2. Prvo sam imala francuski pod A, pa sam promijenila i tako sam *uzimala* hrvatski.
3. Istina je da ni sami nisu ništa *doprinosili* k većoj reklami.
4. Ona se večeras mora *dopadati* jednoj određenoj osobi.

B) Leksikalne napake

1. Moja seka *hodi* u osnovnu školu, u osmi razred.

2. Sada sam opet naučila da *berem* i pišem ćirilicu.
3. To *oddaje* jedan stariji muškarac koji živi sam.
4. Jednu platu možejo *prihraniti*.

C) Raba samostalnikov v napačnih sklonih v zvezi z glagoli

Študenti v nekaterih sintagmah rabijo ob glagolih samostalnike v tistem sklonu, ki ga zahteva slovenščina. V hrvaškem ali srbskem jeziku se pogosto ti glagoli vežejo z drugimi skloni.

1. Mladi ne *pokažu interesa* za zanimanje dimnjačara.
2. Na ovom jezeru sam *naučila vodnog skijanja*, a malo sam i potamnila.
3. Može da bude veseo i da se *raduje putovanja*. a može da ga na kraju putovanja čeka nešto neveselo.

III. PRIDEVNIKI

1. Napake pri stopnjevanju pridevnikov
2. Napake pri sklanjanju pridevnikov
3. Leksikalne napake

Primeri napak pri PRIDEVNIKIH

1. Napake pri stopnjevanju pridevnikov

Pri stopnjevanju pridevnikov se pojavljata dve vrsti napak:

- A) Napake pri tvorjenju primernika/presežnika pridevnikov
- B) Raba opisnega stopnjevanja, ki ga hrvaški ali srbski jezik ne pozna.

1. Onda ih *lažje* shvatiš.
2. Kad umreš u samoći, opet se javlja *jačije* osjećanje umiranja.
3. Volim malo *bolj umjerenu* muziku, ne volim ja tiste »hard rokerje«.
4. Najmanje stipendija raspisano je u ormoškoj općini, najviše u *najmanje razvitoj* lenarškoj općini.

2. Napake pri sklanjanju pridevnikov

Študenti se najpogosteje motijo pri sklanjanju določne in nedoločne oblike pridevnika, in to v tistih sklonih, ki imajo v slovenščini drugačne končaje.

1. I kroz deset dana postao je direktor živinorejskega odjeljenja u *poljoprivredni* fabriki.
2. Ima dobre konfekcije i *dobrih* obuća.
3. Bezvoljno smo sjedili na *obližnji* ogradi pored ceste i čekali sljedeći avtobus.
4. Već tada smo sjedile zajedno u *školski* klupi i bile smo nerazdvojive prijateljice.

3. Leksikalne napake

1. U ovoj knjizi je puno *tujih* riječi: grčkih i latinačkih i ja mislim da je to vrlo teško.
2. Kontakti nisu tako *prisrčni* kao tamo.
3. Kao dječak bio sam vrlo *revan*.
4. Iz svog *lastnog* iskustva znam da u engleskom jeziku ne mogu da mislim jer sam ga učila osam godina.

IV. ŠTEVNIKI

1. Napake pri sklanjanju glavnih števnika
2. Napake pri sklanjanju vrstilnih števnika
3. Napake pri ujemanju v sklonu pri glavnih števnikih dva, tri, četiri, pet
4. Napake pri spolu števnikov
5. Leksikalne napake

Primeri stavkov z napakami pri ŠTEVNIKIH

1. Napake pri sklanjanju glavnih števnika
1. Dobio sam pismo od *treh* prijatelja.

2. Obrati se *trem* drugovima.
3. Razgovarali smo o *dvjeh* Kinezih.
4. On je jednak prema svim *trem* drugovima.

2. Napake pri sklanjanju vrstilnih števnikov

1. Na *četrdeseti* stranici se nalazi taj citat.
2. Knjigu sam dao djevojci koja je sjedjela u *treći* klupi.
3. On studira pravo, sad je na *drugi* godini.
4. *Prvi* nekoliko dana radili smo kod jedne škole, a poslije kod jednog manastira.

3. Napake pri ujemanju v sklonu pri glavnih števnikih dva, tri, četiri, pet

Ob glavnih števnikih dva, tri, četiri, pet študentje pogosto uporabljajo odnosnice v napačnem sklonu. Primeri napak:

1. Ustajem u *četiri* sati jutro.
2. Pred kućom je sjedjelo *pet* djevojka.
3. Predavanje je trajalo jedan sat, svi smo mislili da će trajati *tri* sati.
4. Sa sobom je uzeo *dva* noževa, tri žlice, četiri pisma.

4. Napake v spolu števnikov

Do teh napak prihaja v primerih, ko stoji števnik ob kašnem samostalniku, ki ga uporabijo (skupaj s števnikom) v istem sklonu kot v slovenščini.

1. Vozim se svaki dan pola sata u *jednu* smjer i to mislim da nije toliko.
2. Imamo raspored predavanj tako da imamo *jednu* uru pauze, pa opet predavanje.

5. Leksikalne napake

1. Jedna *tretjina* ima svoja posjedstva, kmetije pa rade na tome.
2. Poslije *dve, trije* godine imao sam nešto malo novca kojeg sam zaslužio tim čišćenjem.

V. ZAIMKI

1. Napake pri sklanjanju osebnih zaimkov
2. Napake pri kazalnih zaimkih
3. Napake pri sklanjanju vprašalnih zaimkov
4. Napake pri nedoločnih zaimkih

Primeri stavkov z napakami pri ZAIMKIH:

1. Napake pri sklanjanju osebnih zaimkov

Pri sklanjanju osebnih zaimkov se napake v glavnem pojavljajo v tistih sklonih, kjer je razlika med hrvaškim ali srbskim in slovenskim jezikom največja.

- a) v dajalniku ednine zaimka ona
- b) v tožilniku ednine zaimka ona
- c) v orodniku ednine zaimka ona
- č) druge napake

Primeri napak pri sklanjanju osebnih zaimkov:

1. Prvo *ji* šalje vozača koji tamo radi.
2. Onda *ji* daje različite naputke.
3. Bio je u neprilici pred *njo*.
4. Mislim da ne zaradi mnogo na *nas*.

2. Napake pri kazalnih zaimkih

Pri kazalnih zaimkih se pojavlja nekaj vrst napak:

- a) pri sklanjanju kazalnih zaimkov
- b) raba napačnih sklonov zaimkov v zvezi z glagoli
- c) napake pri tožilniku
- č) druge napake

Primeri napak pri kazalnih zaimkih:

1. S to prijateljico uvijek putujem.
2. Teh pisem nisam još dobio.
3. Alja se mnogo veselila ovog susreta s djedom Mrazom.
4. Prošle godine nije bilo redovnog upisa tako da je ovu godinu ponovno upisana u prvu godinu.

3. Napake pri sklanjanju vprašalnih in oziralnih zaimkov

Pri vprašalnih in oziralnih zaimkih se pojavljata dve vrsti napak:

- a) napake pri sklanjanju zaimkov koji, koja, koje, proti kateri, katera, katero
- b) raba oziralnega zaimka »ki«, ki ga v hrvaškem ali srbskem jeziku ni.

Primeri napak pri oziralnih zaimkih:

1. Ne mogu si predstavljati neke situacije u *kijih* još nisam bila.
2. Na *čiji* je zemlji krst, onaj donese vina in mesa.
3. Jesu li ti to njive na *kijih* sadite krumpir?
4. Ove pjesme, *ki* se dosta slušaju po radiju i na televiziji.

4. Napake pri nedoločnih zaimkih

Največ napak je pri rabi in sklanjanju zaimka »neki«. Do napak prihaja zato, ker z njimi študenti zamenjujejo tri slovenske zaimke: nedoločni količinski zaimek *nekateri* in nedoločni vrstni zaimek *neki* (oba sta pridevniška), pa tudi nedoločni zaimek *nekdo*, ki je samostalniški.

Primeri napak pri nedoločnih zaimkih:

1. Previše nas je zajedno na *nekih* predavanjima, ja predavam, vi pišete
2. *Nekog* dana sam išla s mojom tetkom u fabriku gdje ona radi.
3. Dobro je kad dođeš ovdje s *nekom*, onda ti nije treba da se nagađaš.

Vse to je samo poskus klasificiranja govornih napak pri študentih, ki jim je slovenščina materni jezik. Naša obravnava vprašanja je verjetno v marsičem pomanjkljiva. Predvsem je možen očitke, da niso zbrane vse napake, kar pa pravzaprav tudi ni bil namen. Prikazane so samo najpogostejše napake. A kljub temu nam ta klasifikacija tudi takšna, kot je, lahko pomaga hitreje najti take metodične postopke, ki bi se pri odpravljanju obravnavanih napak izkazali za najbolj učinkovite.

Vesna Požgaj-Hadži
Filozofska fakulteta v Ljubljani

Prevedel Jože Sever

IV. ŠTEVNIKI

1. Napake pri sklanjanju števnikov
2. Napake pri sklanjanju uštevnikov
3. Napake pri imenovanju števnikov
4. Napake pri imenovanju števnikov
5. Napake pri imenovanju števnikov

Primeri stavkov z napakami pri imenovanju števnikov

1. Napake pri sklanjanju števnikov
2. Napake pri sklanjanju uštevnikov
3. Napake pri imenovanju števnikov
4. Napake pri imenovanju števnikov
5. Napake pri imenovanju števnikov